

Racionalios ir neracionalios darbų atidėliojimo priežastys mažmeninės prekybos įmonėse

Įvadas

Darbų atidėliojimas gali būti žalingas tiek darbuotojams, tiek organizacijoms. Šis reiškinys siejamas su asmenybės tendencija atidėlioti (Hen, Goroshit ir Viengarten, 2021). Be to, darbo vietoje atidėliojimas skatina problemišką elgesį, rodantį neigiamus ryšius su darbo įsitraukimu ir našumu (Baran ir kt., 2020). Darbų atidėliojimas yra paplitęs reiškinys, galintis paveikti žmones visose gyvenimo srityse ir susijęs su įvairiais klausimais, tokiais kaip blogesni pažymiai, mažesni atlyginimai, padidėjęs stresas ir didesnis fizinės ir psichinės sveikatos problemų dažnis. Darbų atidėliojimas, tampa žmonių, šiuo atveju organizacijos darbuotojų, kasdienė strategija, siekiant išvengti nuobodžių, nemalonių arba sudėtingų užduočių. Organizacijose atidėliojimas dažnai lemia prastesnį užduočių atlikimą ir subjektyvios gerovės sumažėjimą (Eerde ir Klingsieck, 2018). Darbų atidėliojimo tyrimai gali būti naudingi ir veiksmingi prognozuojant ir sėkmingai panaudojant tiek darbuotojų atrankos tiek atidėliojimo prevencijos klausimais darbo vietoje todėl reikia daugiau tyrimų, siekiant iširti atidėliojimo priežastis, geriau suprasti darbuotojų atidėliojimą kaip elgesį (Hen, Goroshit ir Viengarten, 2021).

Tyrimo problema – racionalios ir neracionalios darbų atidėliojimo priežastys vyraujančios mažmeninės prekybos įmonėse.

Tyrimo objektas – racionalios ir neracionalios darbų atidėliojimo priežastys mažmeninės prekybos įmonėje.

Tyrimo tikslas – nustatyti racionalias ir neracionalias darbų atidėliojimo priežastis mažmeninės prekybos įmonių pavyzdžiu.

Uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti darbų atidėliojimą teoriniu aspektu.
- 2) Parengti metodiką, skirtą įvertinti darbų atidėliojimą.
- 3) Nustatyti racionalias ir neracionalias darbų atidėliojimo priežastis mažmeninės prekybos įmonių pavyzdžiu.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas, vadovaujantis tokiomis teorijomis kaip laiko motyvacijos teorija, poreikio teorija ir perspektyvos teorija apie darbų atidėliojimą. Kokybinė turinio (pirminių ir antrinių šaltinių) analizė, kiekybinio tyrimo principais vadovaujantis atlikta anketinė apklausa, apklausai atlikti naudojamas klausimynas suformuotas J. Vveinhardt ir jos vadovaujamos mokslinės grupės.

Darbų atidėliojimo sąvokos analizė

Istoriškai atidėliotojai buvo vertinami kaip tingūs, patys sau atsidavę asmenys, kurie negalėjo ar nenorėjo reguliuoti savo veiklos ar tvarkyti savo laiko, siekiant atlikti užduotis (Zanjani, Yunlu ir Beigh, 2019). Darbų atidėliojimo apibrėžimą dvidešimt pirmo amžiaus šaltiniuose autoriai apibrėžia gana vienodai. Darbų atidėliojimas suvokiamas kaip tam tikros veiklos atidėjimas, užsiimant nereikalingomis užduotimis taip pat atidėliojimas reiškia sąmoningą, nereikalingą užduočių ir veiklos atidėjimą, kuris sudaro neigiamą poveikį asmeniui (Sabado ir kt., 2020). Asmenys, neturintys savikontrolės gebėjimo, negali užgniaužti troškimo greitai pasiekti maloniai pagundai. Darbų atidėliojimas suvokiamas kaip savireguliacijos stoka, nesugebėjimas inicijuoti veiksmo, tam tikros užduoties atlikimo, nepaisant neigiamų pasekmių (Chauhan, MacDougall, Buckley, Howe, Crisostomo ir Zeni, 2020). Chauhan ir kt. (2020) teigia, kad tingūs žmonės, paprasčiausiai nieko nedaro ir

jiems viskas gerai, tuo tarpu atidėliotojai iš tikrųjų siekia ką nors padaryti, bet negali prisiversti pradėti. Taip pat darbų atidėliojimas suvokiamas kaip savanoriškas delsimas (Alblwi ir McAlaney, 2021). Darbų atidėliojimas suvokiamas kaip dažnas elgesys su keletu neigiamų pasekmių (Hen, Gorochit ir Viengarten, 2021). Hen ir kt. (2021) teigia, kad darbų atidėliojimas tiesiogiai susijęs su neigiamomis pasekmėmis tokiomis kaip perdegimas. Atidėliojimas laikomas afektyvių, kognityvinių ir elgesio komponentų kompleksu, tuo tarpu emocija susijusi su elgesio ir kognityvumo komponentais (Farid, 2021). Moksliniuose šaltiniuose darbų atidėliojimas taip pat yra laikomas individualiu bruožu, kuris pamažu tampa bendras visose situacijose ir stabilus laikui bėgant (Sabado ir kt., 2019; Sirnois, 2016; Chu ir Choi, 2005). Chu ir Choi (2005) darbų atidėliojimą tradiciškai apibrėžia kaip vėlavimo veiksmą, taip pat savireguliacijos nesėkmės rezultata. Nepaisant nedidelių skirtumų, psichologiniuose atidėliojimo apibrėžimuose literatūroje akcentuojami trys pagrindiniai elementai, kuriuos sudaro: tam tikro numatyto veiksmo atidėjimas, betikslis šio veiksmo atidėliojimas ir nereikalingas vėlavimas dėl kurio žmogus tampa neproduktyvus ir dėl to prarandama asmeninė gerovė.

Racionalios ir neracionalios darbų atidėliojimo priežastys

Ekspertai atidėliojimą laiko šiuolaikiniu reiškiniu, kurio laikui bėgant vis daugėja (Zajani, Yunlu ir Beigh, 2019). Farid (2021) pabrėžia, kad yra labai svarbu gebėti atskirti kada darbų atidėliojimas yra laikomas protingas ir efektyvus, o kada jis neigiamai įtakoja darbų atlikimą. Eerde ir Klingsieck (2018) darbų atidėliojimą išskiria į racionalų ir neracionalų.

Racionalus darbų atidėliojimas autorių suvokiamas gana skirtingai, tačiau visur galima įžvelgti racionaliam darbų atidėliojimui būdingus bruožus tokius kaip daromi mažiau svarbūs darbai, sąmoningai nusprendžiant atidėti veiksmą. Racionalus darbų atidėliojimas, anot Fernie ir kt., 2017, yra, kai žmonės, atidėlioja svarbius darbus, užsiimdami kitais. Duru ir Balkis (2021) racionalų darbų atidėliojimą apibūdina kaip procesą, kurio metu daromi mažiau svarbūs darbai, svarbius ir skubius darbus atidedant į šalį. Naujausi tyrimai kritiškai išskyrė tradicinį „pasyvų“ atidėliojimą nuo „aktyvaus“. Nors tradicinis atidėliojimo elgesys yra nenuoseklumas ir psichinis paralyžius, racionalus atidėliojimas yra atidėliojimo forma, kai atidėliotojai sąmoningai nusprendžia atidėti veiksmą arba atidėlioti, norėdami sukurti būsimą situaciją, kurioje jis ar ji turi dirbti spaudžiami. Tuo tarpu neracionalus darbų atidėliojimas autorių suvokiamas kaip sąmoningai atliekamas veiksmas. Kai yra paskirta užduotis darbuotojas gali jos nevykdyti. Pirmiausia darbuotojas pažada per daug (tame tarpe ir pažada sau), tada įsipainioja į nemalonių darbų chaosą (pvz. daug laiko reikalaujanti, sudėtinga užduotis. Tuo tarpu neracionalus darbų atidėliojimas, anot Duru ir Balkis (2021), suvokiamas kaip neracionalūs įsitikinimai, kuriems būdinga siejimas nesėkmės atliekant svarbias užduotis su saviverte, jaučiamas nepasitenkinimas gyvenimu ir tai tampa teigiamai susiję su atidėliojimu. Apibendrinant galima teigti, kad esminės racionalios darbų atidėliojimo priežastys yra: Svarbių užduočių atidėliojimas, atliekant mažesnes ar mažiau svarbias užduotis, kurios neleidžia atlikti svarbesnių užduočių, kontrolės būdas savo laiko paskirstymui, racionalus darbų atidėliojimas dėl tam tikrų užduočių, kurių įgyvendinimai nėra aiškūs pvz. verčia kaupti daugiau informacijos ir įgyti daugiau tikrumo prieš imantis veiksmų taip užtikrinant darbo atlikimo tikslumą. Neracionalios priežastys yra šios: užduočių sudėtingumas, nemalonus, nuobodus darbas, užduočių atlikimo konkretumo trūkumas, uždelstos paskatos, atsijungimas nuo „būsimo savęs“, pagundų prieinamumas, nesėkmės baimė, išsiblaškytas, impulsyvumas.

Kiekybinio tyrimo metodika

Kiekybinio tyrimo principais vadovaujantis atlikta anketinė apklausa, dėl jos privalumų: ekonomiškumo, kadangi vienu metu galima surinkti pakankamai duomenų apie tiriamą objektą, tyrimas gali būti reprezentatyvus.

Klausimyno patikimumas. apklausai atlikti naudojamas klausimynas suformuotas J. Vveinhardt ir jos vadovaujamos mokslinės grupės, adaptuojant skales, subskales ir integruojant jų dalis: Netyčinio darbų atidėliojimo skalė (angl. Unintentional Procrastination Scale) (UPS), Netyčinio darbų atidėliojimo skalė (angl. Unintentional Procrastination Scale) (UPS), Bendra atidėliojimo skalė (angl. General Procrastination Scale) (GPS), Iracionalaus darbų atidėliojimo skalė (angl. Irrational procrastination Scale) (IPS), Racionalaus darbų atidėliojimo skalė (angl. Rational procrastination Scale) (UPS). Šis klausimynas pasirinktas, nes paliečia racionalų ir neracionalų atidėliojimą, turi vidinį konstruktyvumą ir daugelį su atidėliojimu susijusių aspektų.

Siekiant nustatyti anketos skalių vidinį suderinamumą, buvo apskaičiuoti Cronbach Alfa koeficientai. Remiantis gautais rezultatais galima daryti prielaidą, kad visų skalių atvejais Cronbach Alfa buvo pakankamai aukšta ($>0,7$), kas rodo, kad skalių vidinis suderinamumas yra tinkamas. Siekiant nustatyti skalių skirstinių normalumą, buvo apskaičiuoti Smirnov-Kolmogorovo testai. Matyti, kad visų skalių atvejais šie testai buvo statistiškai reikšmingi (nes $p < 0,05$), kas rodo, kad skalių skirstiniai statistiškai reikšmingai nuo normaliojo skirstinio skiriasi, todėl rezultatų palyginimui pagal socialines-demografines charakteristikas reikia naudoti neparametrinį Mann-Whitney U testą.

Kiekybinio tyrimo imties skaičiavimas. Kiekybinio tyrimo tiriamoji populiacija – mažmeninės prekybos įmonių darbuotojai. Buvo vykdoma tikslinė atranka, nes tyrimas orientuotas į mažmeninės prekybos organizacijų darbuotojus.

Tyrimo generalinė aibė yra mažmeninės prekybos įmonių, Kauno mieste, darbuotojai. Respondentų skaičiaus nustatymui pasitelktas imties dydžio nustatymas – didelė visuma ($< 50\ 000$ narių), nes didžiųjų mažmeninės prekybos įmonių Kauno mieste yra 4, o bendras darbuotojų skaičius siekia 437 (šaltinis: rekvizitai.lt).

Tyrimo imtis buvo nustatyta panaudojus V. I. Paniotto formulę, pasirinkus 95 proc. patikimumo lygmenį (Kardelis, 2016): $n = 1/(\Delta^2 + 1/N)$. Formulėje n – imties dydis, Δ – imties paklaidos dydis, N – generalinis visuomenos dydis. Gautas apklausti reikalingų respondentų skaičius – 205. Surinkti 207 respondentų atsakymai.

Siekiant tyrimo tikslo tikrinamos trys pagrindinės hipotezės:

H1. Reikšmingą įtaką iracionaliam darbų atidėliojimui daro netyčinis darbų atidėliojimas.

H2. Reikšmingą įtaką bendram darbų atidėliojimui daro neracionalus darbų atidėliojimas.

H3. Reikšmingą įtaką neracionaliam darbų atidėliojimui daro socialinės-demografinės charakteristikos.

Kiekybinio tyrimo apribojimai. Geografiškai tyrimas apsiriboja tik mažmeninės prekybos įmonėmis, esančiomis Kauno mieste, siekiant geriau suprasti ir pažinti darbų atidėliojimo racionalias ir neracionalias priežastis tyrimą būtų galima pakartoti kituose Lietuvos miestuose taip pat paliečiant ir didmenines prekybos įmones.

Kiekybinio tyrimo rezultatai

Tyrimo metu palygintas polinkis atidėti darbus pagal respondentų socialines ir demografines charakteristikas.

Kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad dalis respondentų (39 proc.) darbus atidėlioja tik dėl to, kad nespėja visko atlikti laiku, o įprastai darbus paskutinei minutei atidėlioja tik 21 proc. Todėl galima daryti prielaidą, kad darbų atidėliojimas egzistuoja mažmeninės prekybos organizacijose. 38,6 proc. darbuotojų nespėja visko atlikti laiku. Tyrimo rezultatai parodė, kad darbuotojams yra įprasta atidėti darbus (21,3 proc.) ir įprastai darbus atidėliojimas darbus atidedant paskutinei minutei (29 proc.).

Apskaičiavus „Chi kvadrato“ (χ^2) testus, buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai (kai $p < 0,05$), kurie parodė, kad reikšmingai dažniau darbus paskutinei minutei atidėlioja ir įprastai paskutinei minutei atidėlioja jaunesni nei 26 metų darbuotojai, lyginant su 27 metų amžiaus ir vyresniais, taip pat darbuotojai, turintys pradinį, vidurinį, specialųjį vidurinį ar aukštesnįjį išsilavinimą, lyginant su darbuotojais, turinčiais aukštąjį išsilavinimą. Remiantis rezultatais galima daryti prielaidą, kad reikšmingai dažniau darbus paskutinei minutei atidėlioja ir įprastai paskutinei minutei atidėlioja klientus aptarnaujantys darbuotojai, lyginant su administracijos darbuotojais.

Palygintos racionalių ir neracionalių darbo atidėjimo priežasčių skalės pagal respondentų socialines ir demografines charakteristikas – pareigas ir darbo patirtį organizacijoje. Apskaičiavus Mann-Whitney U testus, nustatyti statistiškai reikšmingi (kai $p < 0,05$) skirtumai, kurie parodė, kad reikšmingai didesniu iracionaliu darbų atidėliojimu pasižymi jaunesni nei 26 metų asmenys, lyginant su 27 metų amžiaus ir vyresniais, bei iki vienerių metų stažą turintys darbuotojai, lyginant su dirbančiais ilgiau. Reikšmingai dažniau netyčia darbus atidėlioja jaunesni nei 26 metų asmenys, lyginant su 27 metų amžiaus ir vyresniais, taip pat tik pradinį, vidurinį, spec. vidurinį ir aukštesnįjį išsilavinimą turintys asmenys, lyginant su aukštąjį išsilavinimą turinčiais asmenimis, ir klientus aptarnaujantys darbuotojai, lyginant su administracijos darbuotojais;

Siekiant nustatyti ryšius tarp atskirų racionalių ir neracionalių darbo atidėliojimo priežasčių, buvo apskaičiuoti Spearmano koreliacijos koeficientai (1 lentelė).

1 lentelė

Spearmano koreliacija tarp atskirų racionalių ir neracionalių darbo atidėliojimo priežasčių skalių

		Iracionalaus darbų atidėliojimo skalė	Netyčinio darbų atidėliojimo skalė	Imlumo pagundoms skalė	Bendra atidėliojimo skalė (atidėliojimo koeficientas)
Iracionalaus darbų atidėliojimo skalė	r	1,000	0,725	0,576	0,624
	p		0,000	0,000	0,000
Netyčinio darbų atidėliojimo skalė	r		1,000	0,613	0,693
	p			0,000	0,000
Imlumo pagundoms skalė	r			1,000	0,605
	p				0,000

Tyrimo rezultatai rodo, kad tarp visų skalių nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys (nes $p < 0,05$), todėl galima daryti prielaidą, kad labiau pasireiškiant vienai racionalaus ar neracionalaus darbo atidėliojimo priežasčiai, reikšmingai labiau pasireiškia ir kita darbo atidėliojimo priežastis. Analizuojant atskirus koreliacijos koeficientus matoma, kad stipriausias buvo ryšys tarp iracionalaus darbų atidėliojimo ir netyčinio darbų atidėliojimo ($r = 0,725$, $p = 0,000 < 0,05$), o silpniausias buvo ryšys tarp imlumo pagundoms ir iracionalaus darbų atidėliojimo ($r = 0,576$, $p = 0,000 < 0,05$).

Siekiant nustatyti, kokią įtaką bendram atidėliojimui daro kitos racionalios ir neracionalios darbų atidėliojimo priežastys bei respondentų socialinės ir demografinės charakteristikos, buvo atlikta daugiavarė regresinė analizė (2 lentelė). Nustatyta, kad regresijos modelis yra reikšmingas, nes $F=46,664$, $p < 0,01$, o visi kintamieji lemia 65,3 proc. ($R^2 = 0,653$).

2 lentelė

Bendro darbų atidėliojimo prognoziniai veiksniai (tiesinė regresija)

Priklausomas kintamasis					
Bendras darbų atidėliojimas (atidėliojimo koeficientas)					
Nepriklausomi kintamieji	Beta (β)	p	F	p	R ²
Iracionalaus darbų atidėliojimo skalė	0,640	0,000	46,664	0,000	0,653
Netyčinio darbų atidėliojimo skalė	0,553	0,000			
Imlumo pagundoms skalė	0,196	0,001			
Išsilavinimas	-2,191	0,026			
Pareigos	-1,896	0,036			

Atlikus regresinę analizę gauti rezultatai rodo, kad iš visų nepriklausomų kintamųjų statistiškai reikšmingą įtaką bendram darbų atidėliojimui daro iracionalus darbų atidėliojimas, netyčinis darbų atidėliojimas, imlumas pagundoms, išsilavinimas ir pareigos, o tokie veiksniai kaip lytis, amžius ir darbo patirtis statistiškai reikšmingai neveikia bendro darbų atidėliojimo. Stipriausiai bendrą darbų atidėliojimą lemia išsilavinimas ($\beta = -2,191$, $p < 0,001$) ir pareigos ($\beta = -1,896$, $p < 0,001$), mažiausiai – imlumams pagundoms ($\beta = -0,196$, $p < 0,001$). Galima daryti prielaidą, kad reikšmingai mažiau bendrai atidėlioja darbus aukštesniojo išsilavinimo ir vyresni žmonės bei asmenys, pasižymintys mažesniu iracionaliu darbų atidėliojimu, mažesniu netyčiniu darbų atidėliojimu ir mažesniu imlumu pagundoms.

Siekiant nustatyti, kokią įtaką iracionaliam darbų atidėliojimui daro kitos racionalios ir neracionalios darbų atidėliojimo priežastys bei respondentų socialinės ir demografinės charakteristikos, buvo atlikta daugiavarė regresinė analizė (3 lentelė). Nustatyta, kad regresijos modelis yra reikšmingas, nes $F = 43,262$, $p < 0,01$, o visi kintamieji lemia 63,6 proc. skirtingos pinigų sumos ($R^2 = 0,636$).

Iracionalaus darbų atidėliojimo prognoziniai veiksniai (tiesinė regresija)

Priklausomas kintamasis					
Iracionalaus darbų atidėliojimo skalė					
Nepriklausomi kintamieji	Beta (β)	p	F	p	R2
Bendras darbų atidėliojimas (atidėliojimo koeficientas)	0,132	0,000	43,262	0,000	0,636
Netyčinio darbų atidėliojimo skalė	0,306	0,000			
Imlumo pagundoms skalė	0,070	0,009			

Atlikus regresinę analizę nustatyta, kad iš visų nepriklausomų kintamųjų statistiškai reikšmingą įtaką iracionaliam darbų atidėliojimui daro bendras atidėliojimas, netyčinis darbų atidėliojimas ir imlumams pagundoms, o socialinės ir demografinės charakteristikos iracionalaus darbų atidėliojimo reikšmingai neveikia. Stipriausiai iracionalų darbų atidėliojimą lemia netyčinis darbų atidėliojimas ($\beta = 0,306$, $p < 0,001$), mažiausiai – imlumas pagundoms ($\beta = 0,070$, $p < 0,001$).

Apibendrinti gauti kiekybinio tyrimo rezultatai ir patikrintos iškeltos hipotezės. Siekiant nustatyti nepriklausomų kintamųjų įtakos priklausomam kintamajam reikšmingumą, buvo atlikta daugianarė tiesinė regresija. Visais atvejais statistiškai reikšmingu laikomas skirtumas, kurio patikimumas didesnis nei 95 proc., t. y. kai $p < 0,05$.

H1. Reikšmingą įtaką iracionaliam darbų atidėliojimui daro netyčinis darbų atidėliojimas.

Tarp racionalių ir neracionalių darbo atidėliojimo priežasčių skalių buvo apskaičiuoti Spearmano koreliacijos koeficientai. Rezultatai parodė statistiškai reikšmingą ryšį (nes $p < 0,05$) tarp visų skalių, vadinasi, labiau pasireiškiant vienai racionalaus ar neracionalaus darbo atidėliojimo priežastiai, reikšmingai labiau pasireiškia ir kita darbų atidėliojimo priežastis. Analizuojant atskirus koreliacijos koeficientus rezultatai parodė, kad stipriausias buvo ryšys tarp iracionalaus darbų atidėliojimo ir netyčinio darbų atidėliojimo ($r = 0,725$, $p = 0,000 < 0,05$). Stipriausiai iracionalų darbų atidėliojimą lemia netyčinis darbų atidėliojimas ($\beta = 0,306$, $p < 0,001$), todėl galima teigti, kad pirmoji hipotezė pasitvirtino.

H2. Reikšmingą įtaką bendram darbų atidėliojimui daro neracionalus darbų atidėliojimas.

Atlikus regresinę analizę nustatyta, kad iš visų nepriklausomų kintamųjų statistiškai reikšmingą įtaką bendram darbų atidėliojimui daro neracionalus darbų atidėliojimas ($\beta = 0,640$, $p < 0,001$). Rezultatai parodė, kad didesniu bendru darbų atidėliojimu reikšmingai labiau pasižymi asmenys, neracionaliai atidėliojantys darbus. Galima teigti, kad antroji hipotezė pasitvirtino.

H3. Reikšmingą įtaką neracionaliam darbų atidėliojimui daro socialinės ir demografinės charakteristikos.

Atlikus regresinę analizę nustatyta, kad iš visų nepriklausomų kintamųjų statistiškai reikšmingą įtaką neracionaliam darbų atidėliojimui daro bendras atidėliojimas, netyčinis darbų atidėliojimas ir imlumams pagundoms, o socialinės ir demografinės charakteristikos (lytis $\beta = 0,047$, $p > 0,001$, amžius $\beta = -0,341$, $p > 0,001$, išsilavinimas $\beta = 0,648$, $p > 0,001$, pareigos $\beta = 0,597$, $p > 0,001$) neracionalaus darbų atidėliojimo reikšmingai nelemia. Galima teigti, kad trečia hipotezė nepasitvirtino.

Išvados

Darbų atidėliojimas apibrėžiamas įvairiais būdais, tačiau visi autoriai sutinka, kad darbų atidėliojimo apibrėžimas turi apimti „atidėjimo“ komponentą, kurį sudaro tam tikro numatyto veiksmo atidėjimas, bei tikslus šio veiksmo atidėliojimas ir nereikalingas vėlavimas dėl kurio žmogus tampa ne produktyvus. Atidėliojimas yra paplitęs reiškinys, galintis paveikti visas žmogaus gyvenimo sritis ir susijęs su įvairiais klausimais, tokiais kaip prastesnis darbuotojo įvertinimas, žemesnis atlygis, darbo vietos praradimas, asmens stagnacija, kai nustoja ma tobulėti, taip pat kylantis irzlumas, piktumas, o tai įtakoja aplinkinius organizacijoje, veikia visus kolegas. Kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad darbų atidėliojimas egzistuoja mažmeninės prekybos organizacijose: dalis respondentų darbus atidėlioja tik dėl to, kad nespėja visko atlikti laiku, taip pat yra linkę įprastai atidėti darbus paskutinei minutei. Tyrimas parodė, kad darbuotojams yra įprasta atidėlioti darbus ir pastebimas įprastas darbų atidėliojimas, darbus atidedant paskutinei minutei. Atlikto tyrimo rezultatai parodė statistiškai reikšmingą ryšį tarp visų skalių, o tai rodo, kad labiau pasireiškiant vienai racionalaus ar neracionalaus darbų

atidėlioimo priežastiai, reikšmingai labiau pasireiškia ir kita darbų atidėlioimo priežastis. Remiantis tyrimo rezultatais nustatyta, kad iš visų nepriklausomų kintamųjų statistiškai reikšmingą įtaką bendram darbų atidėliojimui daro iracionalus darbų atidėliojimas, netyčinis darbų atidėliojimas, imlumas pagundoms, išsilavinimas ir pareigos, tuo tarpu tokie veiksniai kaip lytis, amžius ir darbo patirtis statistiškai reikšmingai bendro darbų atidėliojimo neįtakoja. Iš kintamųjų, kurie daro reikšmingą įtaką, stipriausiai bendrą darbų atidėlojimą įtakoja išsilavinimas ir pareigos, mažiausiai – imlumams pagundoms. Atlikus regresinę analizę nustatyta, kad reikšmingą įtaką bendram darbų atidėlojimui daro neracionalus darbų atidėlojimas. Analizuojant atskirus koreliacijos koeficientus išaiškėjo, kad stipriausias buvo ryšys tarp iracionalaus darbų atidėlojimo ir netyčinio darbų atidėlojimo, o silpniausias buvo ryšys tarp imlumo pagundoms ir iracionalaus darbų atidėlojimo.

Literatūra

1. Ablwi, A., McAlaney, J., Al Thani, D. A. S., Phalp, K., & Ali, R. (2021). Procrastination on social media: predictors of types, triggers and acceptance of countermeasures. *Social Network Analysis and Mining 11(1)*. Springer Science and Business Media LLC. <https://doi.org/10.1007/s13278-021-00727-1>
2. Balkis, M., ir Duru, E. (2021). Procrastination and Rational/Irrational Beliefs: A Moderated Mediation Model. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy 37(3)*, 299–315. Springer Science and Business Media LLC. <https://doi.org/10.1007/s10942-019-00314-6>
3. Chauhan, R. S., MacDougall, A. E., Buckley, M. R., Howe, D. C., Crisostomo, M. E., ir Zeni, T. (2020). Better late than early? Reviewing procrastination in organizations. *Management Research Review 43(10)*, 1289–1308. Doi: <https://doi.org/10.1108/mrr-09-2019-0413>
4. Eerde, W., ir Klingsieck, K. B. (2018). Overcoming procrastination? A meta-analysis of intervention studies. *Educational Research Review 25*, 73–85. doi: <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2018.09.002>
5. Fernie, B. A., Bharucha, Z., Nikčević, A. V., ir Spada, M. M. (2017). The Unintentional Procrastination Scale. *Journal of Rational – Emotive and Cognitive – Behavior Therapy 35(2)*, 136–149. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10942-016-0247-6>
6. Hen, M., Goroshit, M., ir Viengarten, S. (2021). How decisional and general procrastination relate to procrastination at work: An investigation of office and non-office workers. *Personality and Individual Differences, 172*, 110581. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110581>
7. Sjbado, J., Brando-Garrido, C., ir Montes-Hidalgo, J. (2020). Procrastination and health. *Enfermería Clínica (English Edition) 30(6)*, 419–420. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.enfcle.2019.05.006>
8. Vveinhardt, J., ir Sroka, W. (2022). What determines employee procrastination and multitasking in the workplace: personal qualities or mismanagement? *Journal of Business Economics and Management 23(3)*, 1–19. Doi: <https://doi.org/10.3846/jbem.2022.16178>
9. Zanjani, S., Yunlu, D. G., ir Beigh, J. N. S. (2020). Creative procrastinators: Mapping a complex terrain. *Personality and Individual Differences 154*, 109640.

Gabrielė PETKEVIČIŪTĖ

RATIONAL AND IRRATIONAL REASONS FOR PROCRASTINATION THAT ARE PREDOMINANT IN A SMALL RETAIL FIRM

Summary

Topic relevancy. Procrastination is frequent conduct and can have negative results. In a workplace that can be harmful both to the organizations and the employees themselves. Procrastination is associated with the personal tendency to postpone. Even though some procrastination precursors are already established, it is necessary to perform further studies of rational and irrational procrastination to successfully prevent it and use it in staff hirings.

The results and summary of the research – performed quantitative research results have shown statistical relation between all of the scales, proving that if either one rational or irrational tendency is prevalent there is high chance that the other will also be there as significant reason for procrastination. Based on the quantitative research data it can be proven that the main management solutions which can decrease procrastination are prioritisation, task clarity, task involvement, presenting clear deadline and also to take into consideration personal factors.

Keywords: procrastination, reasons for rational delay, reasons for irrational delay, susceptibility to temptation, time management, motivation.